

A TÜRKMÉN LOVAS

JÁN LABÁTH

Be sem fejezte a mondatot, mihelyt megérezte, hogy részévé olvad a tömegnek, az pedig a szélesre tárt kapun át a hosszú, ívelt padsorok közé sodorja. (Vigyázzon, hova lép! Ez az én helyem! Nézze, mi van a jegyére írva! Ne pofátlankodjék! Mindnyájan be fogunk férni. Sok jó ember kis helyen is elfér . . .) Jóból is, rosszból is több jutott nekik annál, amennyit szerettek volna. Fülledt levegő volt, s undok verejtékszag lebegett benne.

Mit keresek én itt tulajdonképpen? — morfondírozgatott. Nézte a sátor faragott faoszlop alakúra fölhúzott falait, a tömör nézősorokat, a kerek porondot. *Ezennel magam is része lettem Mile világának*, gondolta. *Biztos, hogy röhög rajtam . . .*, de nem vett észre ilyesmit, s ez megbillentette az egyensúlyát. A porondon éppen az utolsó simítások folytak. *Mégsem szabad alábecsülnünk Milét*, tette hozzá, *ő tudja, mit akar!* Erről azonban nem volt egészen meggyőződve. *Végül is, mi közöm az életmódjához? Ez, ami itt összeköt bennünket, ez csak véletlen. Csak egy hülye véletlen.*

Kioltották a fényeket. Bevonulnak az artisták, élükön a rendezővel. Sokan vannak. A kezükben virágok. A rendező szónokol. „Demagógia”, veti oda valaki. Végre az artisták szétszórják a csokrokat, s a zenekar robbanásszerű indulóba kezd.

Aznap este nem volt szándékomban odamenni, kezdte, hogy gondolatait a Milével folytatott iménti párbeszédre kapcsolja. Vlado

Ján Labáth 1926-ban született, foglalkozása szerint mérnök. Verseivel frisseséget, mozgalmasságot hozott a hatvanas-hetvenes évek jugoszláviai szlovák költészetébe. Két verskötetért 1973-ban megkapta Újvidék város októberi díját. Labáth egyúttal a modern szlovák elbeszélésnek is kiemelkedő egyénisége. 1963-ban adta ki *A türkmén lovas* című, ma már klasszikusnak számító elbeszéléskötetét, amely a jugoszláviai szlovákság modern irodalmi kifejezésének előfutára. A kötet címadó novelláját közöljük.

a verseit olvasta. Gyöngécské szövegek voltak. „Így nem írnak verseket”, mondta volna, de csak magában fűzte hozzá: *Mit tudsz te erről?*, s nem bírt szabadulni annak a kisdiaáknak az érzésétől, aki valami városba csöppent, s úgy érzi, hogy elveszett, mint egy kakas, ha idegen szemétdombra kerül. Egy lány ült mellette, mélyen dekoltált fekete ruhában. Úgy ismerte, hogy ő a fekete hajú, magas homlokú és vágytól csillogó szemű Mária az első évfolyamból.

„Szörnyű versek”, mondta Mária, mintha csak az ő gondolatait olvasta volna. Hősünk pillantása belebonyolódott a lány buja hajzatába, mely vállát és arca nagy részét is elborította, majd ölében kuporgó nyugtalan, hosszú ujjain siklott alá. A lány olyan nézéssel pillantott rá, amelyben több rejtett egy párbeszédre való kezdeményezésnél.

Egyszerűen egy kacér nő, szögezte le magában, mintegy védekezésül, de tudta, hogy ez nem igaz, s hogy az este másik partján lesben áll valaki: valaki, akit nem ismert, de sejtette róla, hogy ott lapul, s hogy ez nem jó.

Ismét megpróbált véleményt nyilvánítani, de valami elakasztotta, ezért csak annyit mondott: „Vladótól bizony többet vártam.” Őrült, hogy kitérhetett az ítéletmondás elől. Valami győzelemfélést vagy megkönnyebbülést érzett az egészben, mint mikor az ember elképi magát egy szakadék látványától. Persze, valami kárhozatosan vonzó is volt a látványban.

„A költészet nagy dolog, nem szabad alkuat kötni vele”, mondta Mária, míg szeme olyan színűvé lett, mint az égbolt a hegyek fölött. Érezte, hogy ibolyántúli sugarak áramlanak belőle, amelyek képesek kioltani a látását.

„Olyan, mint az élet”, mondta, s a lány jelenléte olyan szavakra ösztönözte volna, mint „akár a szerelem”, valami olvasmány-émlék nyomán. Mégis úgy alakult a dolog, hogy ezt az egész párbeszédet Máriával valószínűtlennek érezte. Mit tudott ő a szerelemről? Azokban az időkben, amikor ő volt serdülő kamasz, szerelem nem létezett. *Manapság az a leghelyesebb, ha az ember sehol sem köti le magát*, hallotta valakitől, aki az életet a gyakorlati oldaláról fogta föl.

Mária továbbra is úgy beszélt, mintha a férfi magányának falait próbálta volna áttörni, ő pedig óvatosan, mint a csiga a héjából, ki-kidugta onnan a fejét.

Most Mirjana olvasta a verseit. Olyan érzés fogta el, mintha ködön át figyelt volna. *Zakatot, zakatot, de magot nem ád*, jutottak eszébe a professzor szavai. Máriát nézte. Aztán valóban a köd jutott eszébe, a köd a folyó fölött, amelyen a januári átkelés történt. A folyón zajlott a jég, s léggömbök gyanánt pukkantak körülöttük a gránátok. „A haldoklásban mindenki magányos”, írta a huszonnégy éves költő. Ő ekkor töltötte be a tizenhetet, s életismerete a szőke Elena képébe öltözött, aki szerette, akivel a csónakba szállt, de mire elérték a túlsó partot, Elena már nem élt.

„Mesélj valamit magadról”, szólta Mária, míg mentek az utcán. Mély és lágy volt a hangja, mint az áprilisi alkony.

Csupa egyhangúság, gondolta. Eszébe jutott, milyen gyötrelmes érzés volt, amikor beiratkozás előtt az önéletrajzát fogalmazta. *Ugyan mi érdekes akadhat az életemben, amiről cseveghetnénk?*

Haladtak egymás mellett a Köztársaság téren, amely kihalt volt, s nem tartották be a forgalmi szabályokat. Némileg a konvenciók ellen is lázadtak vele.

„Odaadhatom, olvasd el az önéletrajzom másolatát.”

Mária izléstelen viccnek fogta föl a dolgot. Kószáltak az utcákon, ahol a lámpák fénye ritkás, sárgás pocsolyaként ömlött el, s megállapította, hogy tulajdonképpen sohasem törte a fejét a múltján. A múlt nem létezett. Csak a jelen volt. Meg a jövő. Volt a komor belgrádi éjszaka, volt Mária, aki az élet zászlaját lobogtatva úszott rajta keresztül.

A porond több változáson is átment. A lengő trapéz most kúszott a nézőtér fölé. „Lezuhan!”, sikoltotta hisztérikusan valaki, mialatt körben síri csönd feszült. Az artistanő összevissza pörgött a levegőben, s a nézők hátán föl-le szaladgált a hideg.

„Oda van kötözve”, szólta Mile, s ezzel megtörte az élet és a halál mezsgyéjén billegő pillanat varázsát. Csak a banális kör maradt, ahonnan az imént elvonultak a kutyák, most pedig, a műsort követve, a bohóc jelenik meg rajta. *A végén minden banális lesz*, s közben Mile életfölgóságára gondolt. *Miléből sosem lesz doktor*, mondta magában, *de az sohasem okoz majd neki fejtörést. Nem is meri majd senki fölhánytorgatni előtte.*

A trapéz magasan a nézőtér fölött lengett, ő pedig ült Miléhez préselve, s egyedül érezte magát. Közben arra gondolt, hogy kint milyen forró a júliusi éjszaka, s hogy Mile biztosan el fog vonul-

ni azzal a magas szőke lánnyal, akit megismert. Lopva többször is megfigyelte a lány profilját, feltűnően kiálló arccsontjait.

„A bohóc belevaló pofa”, szölt Mile. A szőke lány a hasát fogta, szája kapu nagyságúra nyílt.

A nézők tapsoltak. *Kispolgárok*, szerette volna kiáltani. A nézők kacagtak, ő pedig érezte, hogy eltűnik a kerekded térségből, amit a sátorponyva határol, s kijut az utcára, az idő örvényébe, mely könyörtelenül nyeli a napokat.

Később mindkét kezével egy reggelbe fogózott, amikor a lányt már nem Máriának, hanem Maňának szólította, s mindketten régen fölhagytak már az áprilisi est talányának a följejtetésével.

„Komolyan gondolod, amit mondtál?”, kérdezte Mária, míg fészülködött.

„Mit?”

„A korsót, amit a fagyok szétmártak.”

„Ez az én filozófiám”, felelte ironikusan.

„Sohase filozofáltam. Azt mondják, hogy az egész egy nagy hülyeség.”

„Köszönöm.”

„Meg vagy-e győződve arról, hogy a filozófiából meg lehet élni?”

„Egyszer se törtem rajta a fejemet.”

„Ideje volna már, hogy elkezd.”

Arcába bámult a lánynak, ismeretlen térségeket fedezett föl a tekintetében, s újra megállapította, hogy lényegében nem ismerik egymást. Már három esztendeje laknak itt együtt ebben az apró szobában, de alig ismerik egymást jobban a házmesternél, aki minden reggel az ablakuk alatt szórja ki a szemetet. *Mile, az belevaló srác. Így mondják róla. Valaha mozdonyvezető volt, s még ma is a fülében zakatol a Simplon-expressz robaja. Mesélt nekem erről, s én megértettem, mert nem könnyű ám házmesterkedni, ha az ember már beleolvadt a tüzes paripa bizarr lényébe. Miért éppen Mile jutott eszembe? A tejes nénihez is mérhettem volna a dolgot. Az ördögbe a tejes nénivel! A tejes néni, az maga az egyhangúság. Mile, az más. Mile fölkantározta a tüzes paripát, s lebukfencezett róla. „A tüzes paripa nem tűri a szeszbüzt”, mondta neki valaki az irodában, ha jó nevelést kapott az illető, mert az embernek kötelessék mondani valamit, ha elbocsátják a szolgálatból.*

Kitekintett az ablakon, s látta, hogy a szemégyűjtők már üre-

sek. Furcsának találta, hogy ezúttal nem hallotta a pléh süketen kongó zörejét.

„Ígényled-e, hogy újra megmagyarázzam a dolgot? — mondta valamivel később Maňának.

„Nem.”

„Akkor hát a beszélgetésnek vége.”

Vette a felöltőjét, s berántotta maga után az ajtót. A folyosón összehúzta a kabátövet, s lefelé indult a megcsavart lépcsősoron, képzei közt Maňa arcát cipelve. A kép lassan halványulni kezdett, gyöngült benne a valósággal való kapcsolat, míg végre ki nem söpörte belőle az udvar friss légáramlata.

Haladt a hosszú utcán, mellette acél sínpár futott, mint egy testet öltött geometriai tétel. A villamos éppen elment. A villamosok mindig az orra elől mentek el.

Az utcasarkon vásárolt egy újságot, de bele sem nézett. Átvágott egy kereszteződésen, s túl rajta cigarettát vett. Ekkor már olyan utcán járt, ahol morajlott a forgalom, s személyisége lassan fölszívódott az általános iramban. Szerette ezt a városi sokadalmat, mindig el tudta őt ragadni a nyüzsgés.

Maňára gondolt, aki a záródolgozatát írta. *Egy hónap múlva diplomál, gondolta. Hadd diplomáljon! Miért kellene emiatt megkeserítenem a reggelt?*

A reggel komor volt, de őt ez nem zavarta, hanem teli tüdővel szívta befelé, s valami lendülefélét érzett, mely minden új kereszteződéssel tovább fokozódott benne. Olvadást érzett a levegőben, noha a hőmérő a gyógyszerár ablakán nem erről tanúskodott. Ő azonban sejtette, hogy a télnek már vége, s nem tudta elhessegetni ezt az érzést.

Ugyan mit tud Maňa egy ilyen reggel varázsáról? — töprengett. Itt nem segít a matematika. — Azt hiszem, itt van a mi kölcsönös meg nem értésünk lényege: Igen, megtaláltam! Gondolom, ezt pontosabban is körül kell határolnom: nem egyezünk annak a reggelnek az értékelésében, amelyiken a befagyott korsók darabokra szoktak hullani. A korsó széthullhat, ahogy vízzel is meg tud telni. Az enyém most éppen széthullóban van. Érzem, hogy potyognak a cserepei. Iszonyú csörömpölés ez, a potyogó cserepeké. Az ember elveszítheti benne az életét, vagy elfeledkezhet magáról.

Ténfergett az utcán, s arra gondolt, hogy Maňa szívéből valami követ csinált, s ez sohasem fog már fölolvadni. Eddig csak sejtelve

volt róla, de most meg is bizonyosodott. Csak azt nem tudta, hogy az évek álltak-e az útjukba, vagy az az út már korábban is el volt-e torlaszolva.

„Nem megyek vizsgázni”, mondta. *Mañának igaza volt. Neki mindig igaza van.*

Aztán egy másik utcán is végigbaktatott, de nem fordult be jobbra, hanem a sarki kávéházba ment. A kávéház szinte üres volt. Csak két férfi ült az egyik asztalnál: megesküdtött volna rá, hogy gépkocsivezetők.

„Egy szilvóriumot”, mondta a pincérnek, majd egy hajtásra kiitta, s így szólt: „Még egyet hozzá”, végül azt gondolta: *még le talállok részegedni*, de erről nem volt meggyőződve, ezért nem is aggasztotta, hogy iszik.

Maña nem ért engem, gondolta. Tulajdonképpen ahhoz, hogy megértsük az embert, meg kell őt ismernünk. Mi pedig nem ismerjük egymást.

Észrevette, hogy ma már másodszor jutott eszébe egy bizonyos megállapítás. Ismét Mañára gondolt, aki most szorgalmasan tanul, és tudja, mit akar, amíg ő itten ücsörög, kifeszítve egy kárpadon, a geometria örült vonalai és valami más dolog között, ami olyan igen valószínűtlen, hogy csak egy szétfagyott korsó szimbólumával lehet kifejezni, de közben senki sem érti az egészet. Különben is mi a jófenének kellene érteni az embert?

Ült a kávéházban, ahol a két gépkocsivezető jól emészthető vicceket mesélt, és sporthíreket böngészett. (A Zvezda hebehurgyán két pontot veszített az őszi bajnokságon, s most kénytelen lesz teljes gőzzel ráhajtani. Perót dühíti a dolog. A pincért nemkülönben.)

Még egy töményt felhajtott, kihúzta táskájából a kéziratot, s még egyszer figyelmesen elolvasta. Elégedett volt vele, csak néhány géphibát kellett kijavítania. Fizetett, s indult a szerkesztőségbe.

Ez történt három hónapja. Most itt ül Milével a cirkuszban, jól lehet ezért már maga is gúnyolta magát, s nem bírta fölfogni, miért, Maña pedig nem bír belenyugodni, hogy ő, a társa otthagytá az építész-mérnöki kart.

A porondon egymást váltogatták a tigrisek, a kötél-táncosnők, s most bukkantak föl a lovasok. Feszülten figyelt, mert szerette a lovakat, s örült körvágójuk azt a távoli országot varázsolta a képzelete elé, ahonnan a lovas szemében egy darab kék ég is ott csil-

logott. Semmit sem tudott arról a földről. Nem ismerte a lovast, akit az élet örvénye kitepelt a szülőföldről.

A lovak vezett iramban vágtaztak, s a fölvert por a sztyepp beláthatatlan terei fölött kavargott, messze túl a Kaspi-tengeren . . . Kigyulladtak a fények, a műsor véget ért.

Kint nyári éjszaka fogadta, üres utcákkal és kimért házsziluettekkel. Ment, ezek állkapcsai közé csukottan, s megint úgy érezte, hogy elveszett lélek ő ebben a városban.

Jó alakeja van Mile szöke nőjének, gondolta, míg búcsúzott tőlük. *Azt a Maňával kapcsolatos dolgot nem kellett volna mondania. Nincs szükségem közvetítőre.* Aztán sokáig nem gondolt semmire, csak gázolt a városon át a vidéki ember magányával. Később az üres szobára gondolt, ami várta. *Maňa visszatér*, állította meggyőződéssel, *az nem kétséges.* Átvágott néhány kereszteződésen, ahol nem volt forgalom, s örült, hogy nem kell az útját hosszabbra nyújtania.

Mi hát a probléma?, töprengett tovább, mikor egy meredek utcán kezdett lefelé ereszkedni, s néhány utassal találkozott, akik most jöttek a vonatról. Választ nem kapott, csak újabb kérdések bukkantak föl. Minden kérdés újabb kérdést szült, s ahogy ment, képek merültek föl az életéből: ellentéteket látott bennük, amelyeket sohasem próbált föloldani, tájakat, amelyeket sohasem próbált meghódítani.

Összebonyolódott az egész, mondta magában, s messzebb látott, mint az első pillanatban gondolhatta volna, s szinte visszarettent a fölkinálkozó döntések elől. Később megállapította, hogy tulajdonképpen kevésbé ismeri magát, mint a magányt, amelyet az az éjjeli csavargás adott neki.

„*Mit keresel itt?*”, hallotta a hangját egy fojtott visszhangban.

„*Aranyat ások.*”

„*Megtaláltad-e?*”

„*. . .?*”

„*S mire neked az arany?*”

„*Ezen nem törtem a fejemet.*”

Később megfigyelte, hogy még egy probléma van itt. *Ma nem akarok problémákat*, szolt magában határozottan, s arra gondolt, mekkora ostobaság volt tőle, hogy elment abba a cirkuszba. Ekkor már az utolsó kereszteződést is maga mögött hagyta. Mindig gyűlölte ezt az utcarészt.

Maňa visszatér, gondolta, mintha elfelejtette volna, hogy ezt már mondta egyszer. Aztán arra gondolt, hogy egy egész részt át kell majd dolgoznia a könyvében. Később eszébe jutott a pénze, ami nincs, meg a vizsgái, amiket nem tett le.

Igazán hülye voltam, hogy elmentem a cirkuszba, hangsúlyozta, maga sem tudva, miért. Később, a ház közelében, mintegy összefüggéstelenül ez jutott eszébe: *Sose vágd el a fa gyökereit, mert ki fog száradni!*, s érezte, hogy ez már valami. De ez sem tartalmazta az egész problémát. Ez csak a megoldás volt. A probléma a türkmén lovas volt, akit kitéptek szülőtalajából, s a világ pólusai közé taszították.

Nos, ez az!, mondta magában, s kinyitotta szobája ajtaját, amely mögött senki sem várt rá.

KONCSOL László fordítása